

ΘΕΟΦΑΝΕΙΑ: Η καθιέρωση της εορτής, το νόημά της και ο Μεγάλος Αγιασμός.

❖ Αρχιμ. Ειρηναίος Λαφτσής, Πρωτοσύγκελλος Ι.Μ. Αλεξανδρουπόλεως.

Με την εορτή των Θεοφανείων ολοκληρώνεται ένας πλούσιος λατρευτικός κύκλος που η Εκκλησία μας τον ονόμασε «Άγιο Δωδεκαήμερο». Τα γεγονότα που εορτάζονται είναι η κατά σάρκα Γέννηση (25 Δεκεμβρίου), η Περιτομή (1 Ιανουαρίου) και η Βάπτιση (6 Ιανουαρίου) του Χριστού (Ματθ. 2^ο και 3^ο κεφ.).

Αρχικά οι γιορτές του Δωδεκαημέρου ήταν μία, τα Θεοφάνεια, η οποία είναι η παλαιότερη Δεσποτική εορτή και από τον 4^ο αιώνα αρχίζουν και υπάρχουν περιπτώσεις χωριστού εορτασμού των εορτών Χριστουγέννων και των Θεοφανείων όπως μας πληροφορούν ο Μ. Βασίλειος και ο Γρηγόριος ο Θεολόγος. Για τις εορτές και τις λατρευτικές τελετές των εορτών των δύο πρώτων αιώνων και για τον λόγο και τον ορισμό σε συγκεκριμένη ημέρα των εορτών μας πληροφορούν ο Ιγνάτιος Αντιοχείας, ο Κλήμης Ρώμης και άλλοι χριστιανοί συγγραφείς του 2^{ου} και 3^{ου} αιώνα. Σ' αυτά, λοιπόν, τα κείμενα φαίνεται ότι οι Χριστιανοί γιόρτασαν την ίδια μέρα Χριστούγεννα και Θεοφάνεια καλύπτοντας, κυρίως, τρεις γιορτές που είναι: **α) η φανέρωση του Θεού ως βρέφους στους ανθρώπους γενικά, β) η φανέρωση του Θεού στους Μάγους ειδικά και γ) η φανέρωση της Αγίας Τριάδος στον Ιορδάνη.**

Από τον 4^ο αιώνα όμως και μετά η Εκκλησία αποφασίζει να χωρισθούν οι εορτές για να δώσει θρησκευτικό και σωτηριολογικό περιε-

χόμενο και να αντιταχθεί στις δυο μεγάλες ειδωλολατρικές που ήταν στην μεν Δύση ο Θεός-Ήλιος στην δε Ανατολή οι Επιφάνειες. Η προέλευση, πιθανότατα, είναι εξωβιβλική: είναι γνωστό, ότι αιγύπτιοι λάτρεις ενός μυστηριακού θρησκευάματος εόρταζαν την εμφάνιση του Χρόνου ή Κρόνου μέσα από τα νερά του Νείλου στις 6 Ιανουαρίου. Αυτή ήταν μια από τις πολλές ειδωλολατρικές «Επιφάνειες». Είναι φανερό ότι οι Χριστιανοί ξεκίνησαν στην Αίγυπτο να δίνουν τη δική τους απάντηση για το ποια είναι η πραγματική «Επιφάνεια» του Θεού μέσα από τα νερά: αυτή του βαπτιζομένου Ιησού. Με το παράδειγμά Του και την εντολή Του αργότερα για βάπτιση των πιστευόντων όχι μόνο πλέον «εν ύδατι» (όπως στην θρησκευτική πρακτική πολλών ανατολικομεσογειακών θρησκειών, όπου το λιγοστό νερό θεωρείται πάντα θεόσταλτο καθαρτήριο), αλλά και «εν Πνεύματι», ο Χριστός αναδεικνυε τη μοναδική ιστορική «Επιφάνεια» του Θεού σε μια ιστορία ευθύγραμμη, που δεν επαναλαμβάνεται. Αντίθετα, η «Επιφάνεια» των νερών ή του Θεού-Ήλιου (*solis inuicti*) στη Δύση, κατά το χειμερινό ηλιοστάσιο, ήταν η αποθέωση της κυκλικής φυσικής ροής του κόσμου.

Στη Ρώμη είχε αρχίσει από τις πρώτες δεκαετίες του 4ου αιώνα (περί το 330-340) ο εορτασμός των Χριστουγέννων ως απάντηση στα ειδωλολατρικά Βρουμάλια ή Σατουρνάλια, που ήταν η λατρεία του αναγεννώμενου Ήλιου, όταν (περισσότερο εμφανώς στα βορειότερα κλίματα) άρχιζε να ξαναμεγαλώνει η μέρα, μετά το χειμερινό ηλιοστάσιο. Οι Χριστιανοί στη λατρεία του «ξαναγεννημένου Ήλιου» του φυσικού κύκλου, απαντούσαν με τη γέννηση του «νοητού Ήλιου της Δικαιοσύνης». Περί το 375 άρχισαν να εορτάζονται τα Χριστούγεννα και στη Συρία και το 386 ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος, πρεσβύτερος στην Αντιόχεια, εξέφρασε στο Λόγο του «Εις την γενέθλιον ημέρα του Σωτήρος» τη χαρά του, που επιτέλους η 25η Δεκεμβρίου μπήκε επίσημα στο εορτολόγιο της πόλης. Μέχρι το 432 η εορτή είχε φθάσει και στην Αλεξάνδρεια.

Εκτός της κύριας ονομασίας της εορτής, ο κόσμος γνωρίζει την Βάπτιση του Κυρίου μας ως εορτή των Θεοφανείων ή των Φώτων. Το γνωστό σε όλους μας απολυτικό της Εορτής περιγράφει ακριβώς και δικαιολογεί τις δύο αυτές ονομασίες. Σας το παραθέτουμε σε μετάφραση:

«Όταν βαπτίζοσούν στον Ιορδάνη, Κύριε, φανερώθηκε η προσκύνηση της Τριάδας, η φωνή του Πατέρα το επικύρωνε, καθώς σε ονόμαζε

Υιό αγαπητό. Και το Πνεύμα με μορφή περιστεριού βεβαίωνα την αλήθεια του Λόγου. Δόξα σε Εσένα, Χριστέ Θεέ, που φανερώθηκες και φωτίσες τον κόσμο» (Απολυτικό Θεοφανείων «Εν Ιορδάνη βαπτιζομένου σου, Κύριε...»).

Άρα, λοιπόν, ονομάζεται Θεοφάνεια επειδή η Αγία Τριάδα γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο με τα αισθητήρια όργανά του, δηλ. με τα μάτια και τα αυτιά του. Και ονομάζεται Φώτα επειδή, όπως λέει στο τέλος το Απολυτικό της Εορτής, ήλθε ο Χριστός για να φωτίσει τον κόσμο, μπολιάζοντάς τον και πνευματικά δια του Βαπτίσματος και του Χρίσματος. Την παραμονή των Θεοφανείων, την νύκτα γίνονταν οι βαπτίσεις των Κατηχουμένων χριστιανών έτσι ώστε την επομένη ημέρα των Θεοφανείων οι νεοφώτιστοι να κοινωνήσουν. Πηγαίνοντας προς το Βαπτιστήριο, κρατούσαν στα χέρια τους λαμπάδες συμβολίζοντας τον φωτισμό της ψυχής. Εξ αιτίας όλων αυτών των λαμπάδων και του φωτός η εορτή ονομάσθηκε και Φώτα.

Γνωρίζουμε όλοι μας το ιστορικό γεγονός της Βαπτίσεως έτσι όπως το περιγράφει ο Ευαγγελιστής Ματθαίος στο 3^ο κεφάλαιο του Ευαγγελίου του (στιχ. 13-17). Ο Χριστός βαπτίσθηκε για τους εξής λόγους, όπως μας τους παραθέτει ο Άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός:

1. Για να καθαρήσει από την αμαρτία το ανθρώπινο σώμα ολόκληρης της ανθρωπότητας αλλά και του καθενός μας προσωπικά.
2. Για να συντρίψει τα κεφάλια των δρακόντων που έμεναν στο νερό, όπως πίστευαν οι αρχαίοι πολιτισμοί.
3. Για να πνίξει στο νερό πάθη και αδυναμίες, επειδή οι Εβραίοι πίστευαν στην καταστρεπτική ιδιότητα του νερού.
4. Για να αγιάσει και να ευλογήσει τον Ιωάννη τον Πρόδρομο και Βαπτιστή.
5. Για να εκπληρώσει τον εβραϊκό Νόμο που όριζε ότι ο Μεσσίας έπρεπε να αρχίσει την δημόσια δράση του με βάπτισμα.
6. Για να αποκαλύψει στους ανθρώπους το μυστήριο της Αγίας Τριάδος.
7. Για να εισαγάγει στην Εκκλησία τον τύπο του Βαπτίσματος.

Η σημασία του Ιορδάνη ποταμού.

Αυτές τις ημέρες ακούμε στίχους από τους Ψαλμούς του Δαβίδ που λένε «ο Ιορδάνης εστράφη εις τα οπίσω», ένα γεγονός που συνέβη κατά

την Βάπτιση του Κυρίου μας όταν και ανεστράφη η ροή του ποταμού. Ο ποταμός Ιορδάνης ξεκινάει από δύο πηγές, την Ιόρ και την Δάν. Αυτά τα δύο μικρά ποτάμια ενώνονται και σχηματίζουν τον Ιορδάνη που χύνεται τελικά στην Νεκρά Θάλασσα. Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος μας αναφέρει πως ο Ιορδάνης ποταμός συμβολίζει την απαρχή του ανθρωπίνου γένους από τον Αδάμ και την Εύα (Ιορ και Δαν). Η πορεία τους οδηγεί προς την νέκρωση που συμβολίζεται με την Νεκρά Θάλασσα. Ήλθε όμως ο Χριστός και με την Βάπτισή του ανέστρεψε τη ροή του ποταμού και των ανθρώπων που πλέον δεν τρέχουν προς τον θάνατο, αλλά προς την αφθαρσία και την αιωνιότητα.

Ο Μέγας Αγιασμός.

Σ' ότι αφορά τον Αγιασμό υπάρχουν κάποιες παρανοήσεις ή λαθεμένες ευλαβείς παραδόσεις και γι' αυτό κρίνουμε σκόπιμο προς άρση των παρεξηγήσεων να παρουσιασθεί η ορθή διδασκαλία περί του Αγιασμού.

1. Κατ' αρχήν είναι λάθος η διάκριση του Αγιασμού που τελείται την 5^η και 6^η Ιανουαρίου σε Μικρό και Μεγάλο Αγιασμό. Και τις δύο ημέρες τελείται ο Μεγάλος Αγιασμός και το Τυπικό της Εκκλησίας μας ορίζει την τέλεση Μεγάλου Αγιασμού μόνο κατ' αυτές τις δύο ημέρες. Μικρός Αγιασμός ονομάζεται ο αγιασμός της πρώτης κάθε μήνα και σε οποιαδήποτε άλλη περίπτωση τελείται. Η τέλεση του Μεγάλου Αγιασμού και την παραμονή των Θεοφανείων είναι νεότερη συνήθεια με μοναδικό σκοπό την εξυπηρέτηση των πιστών σε αγροτικές και απομακρυσμένες περιοχές.

2. Ο Μέγας Αγιασμός μπορεί να φυλάσσεται στα σπίτια στο ειconoστάσι, όπως αναφέρει και το κείμενο των ευχών της Ακολουθίας «για να τον έχουν όλοι όσοι τον λαμβάνουν προς θεραπεία των παθών, προς αγιασμό των σπιτιών και για οποιαδήποτε πνευματική ωφέλεια». Το ίδιο αναφέρει και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στον Λόγο του για την εορτή των Θεοφανείων.

3. Δεν νηστεύουμε την παραμονή των Θεοφανείων για να πιούμε τον Μεγάλο Αγιασμό. Δεν μαρτυρείται πουθενά αυτό από την παράδοση και την πράξη της Εκκλησίας μας. Άλλωστε, αυτό αποδεικνύεται ότι ο Αγιασμός και των δύο ημερών είναι ο ίδιος αλλά ο πιστός δεν νηστεύει την παραμονή της 5^{ης} Ιανουαρίου. Η νηστεία αφορούσε τον ομαδικό βαπτισμό που γινόταν την νύκτα της 5^{ης} Ιανουαρίου όπου νήστευε όλη η

Εκκλησία για να υποδεχθεί τους νεοφωτίστους, οι οποίοι κοινωνούσαν στα Θεοφάνεια.

4. Σε καμία περίπτωση ο Μέγας Αγιασμός δεν συγκρίνεται με την Θεία Κοινωνία και δεν μπορεί να την υποκαταστήσει, διότι η Θεία Κοινωνία είναι το Σώμα και το Αίμα του Χριστού και ο Μέγας Αγιασμός είναι αγιασμένο νερό. Πρωταρχικός σκοπός των Χριστιανών την ημέρα των Θεοφανείων πρέπει να είναι πρώτα να κοινωνήσουν και έπειτα να πάρουν τον Αγιασμό.

Η Εκκλησία μας προσφέρει τον Μεγάλο Αγιασμό στους χριστιανούς έτσι ώστε ο πιστός να χαριτώνεται, να αγιάζεται και να παίρνει δύναμη στον πνευματικό του αγώνα. Απαιτείται, όμως, από όλους μας, κληρικούς και λαϊκούς, προσοχή στην τήρηση και στην ερμηνεία των Ιερών Παραδόσεων ούτως ώστε να αποφεύγονται παρερμηνείες και παρεξηγήσεις.

Βοηθήματα:

1. Βαλληνδρά Ν., Μητροπολίτου πρ. Πατρών, Περί του Μεγάλου Αγιασμού και της Χρήσεως Αυτού, Αθήνα 1999.
2. Τρεμπέλα Π., Δογματική τ. 3, Εκδόσεις Αδελφότητος Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήνα 2003.
3. Του ιδίου, Μικρόν Ευχολόγιον τ. β', Εκδόσεις Αδελφότητος Θεολόγων «Ο Σωτήρ», Αθήνα 1998.
4. Φουντούλη Ι., Απαντήσεις εις Λειτουργικές Απορίας τ. Α-Ε, Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας, Αθήνα 1997.
5. Κωνσταντίνου Θ. Παπαδάκη, Δρος Θεολογίας, «Ευκαιρίας δοθείσης», Εκδόσεις Παράκλησις, Ι.Μ. Νεαπόλεως, 2008.
6. Παλαιοδιαθηκικά αναγνώσματα της ημέρας των Θεοφανείων.
7. Ύμνοι από την ακολουθία του Μεγάλου Αγιασμού.
8. Ομιλίες περί της Εορτής των Θεοφανείων Μεγάλου Βασιλείου, Ιωάννου Χρυσοστόμου, Ιωάννου Δαμασκηνού.

Πηγή : <https://hamomilaki.blogspot.com/>